

**Рішення спеціалізованої вченої ради ДФ 47.035.2024
про присудження ступеня доктора філософії
Малишевій Марії Геннадіївни**

Спеціалізована вчена рада Одеського національного університету імені І. І. Мечникова ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Вербальна агресія в мережевому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект» за спеціальністю 035 Філологія.

«13» травня 2024 року.

Малишева Марія Геннадіївна народилась 05 січня 1996 року, громадянка України.

Освіта вища: закінчила у 2019 р. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова за спеціальністю «Філологія».

Працює старшим викладачем кафедри прикладної лінгвістики в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова з 1 вересня 2023 року дотепер.

Дисертацію виконано в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор, професор кафедри прикладної лінгвістики Кондратенко Наталія Василівна.

Виконала освітньо-наукову програму підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія.

Здобувач має 12 наукових публікацій, з них 5 відповідають вимогам чинного законодавства для здобуття ступеня доктора філософії (це 4 статті у наукових фахових виданнях України та 1 одноосібний розділ у колективній монографії):

1. Малишева М. Г. Мультимодальне вираження вербальної агресії у мережевому дискурсі. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи* : колективна монографія. За ред. Н. Кондратенко. Вінниця : Твори, 2022. С. 114–119. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/37560>
2. Малишева М. Г. Граматичні засоби вираження вербальної агресії в іспанськомовному мережевому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 258–262. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.48>
3. Малишева М. Г. Реалізація агресивного потенціалу зоосемізмів у дискурсі соціальних мереж. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 1. С. 253–256. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.39>
4. Малишева М. Г. Вербалізація агресії в мережевому дискурсі (на матеріалі коментарів у соціальній мережі Facebook). *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 238–243. <https://doi.org/10.32782/tps2663->

4880/2021.18.43

5. Малишева М. Г. Створення алгоритму для визначення маркерів вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж: лінгвістичний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 39. Том 2. С. 130–134. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-22>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (опубліковані в інших наукових виданнях України та в закордонних виданнях, опубліковані тези доповідей за матеріалами наукових конференцій):

6. Малишева М. Г. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*. 2023. Вип. 27. С. 143–151. <https://doi.org/10.15290/lingdid.2023.27.10>
7. Малишева М. Г. Мережевий дискурс як різновид електронного дискурсу. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 27(2(26)). С. 68–74. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2022.2\(26\).274983](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2022.2(26).274983)
8. Малишева М. Г. Репрезентація семантичного поля «Агресія». *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 2(24). Том 26. С. 68–77. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2\(24\).251852](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2(24).251852)
9. Малишева М. Г. Вираження вербальної агресії в коментарях соцмережі Facebook. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 2(22). Том 25. С. 58–63. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2020.2\(22\).235172](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2020.2(22).235172)
10. Малишева М. Г. Covid-19 як чинник агресивної мовленнєвої поведінки в соціальних мережах. *Мова і право : матеріали Всеукраїнського науковопрактичного семінару*. Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 52–55.
11. Малишева М. Г. Функції емодзі в іспанськомовному мережевому дискурсі: вираження вербальної агресії. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи* : збірник матеріалів I Міжнародного конгресу. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. С. 71–73.
12. Малишева М. Г. Комунікативна стратегія дискредитації в українськомовному сегменті мережі Facebook. *Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення* : матеріали XVII Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів і молодих науковців. Миколаїв : НУК, 2021. С. 129–134.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Рецензент Кутуза Н. В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Вона наголосила, що дисертація Малишевої М. Г. є актуальним та завершеним науковим дослідженням, повністю виконаним у прикладному

аспекті, своєю оригінальністю викликає практичний та теоретичний інтерес. У процесі рецензування до М. Малишевої виникли такі запитання:

1. Ви зазначаєте, що в роботі Ви послуговувалися вільним асоціативним експериментом, проте пропонували респондентам наводити необмежену кількість асоціацій, то який різновид асоціативного експерименту Ви застосовували для досягнення своєї дослідницької мети?
2. Що Ви розумієте під поняттям «унікальні асоціації», про які згадуєте на с. 182?
3. На с. 175 Ви зазначаєте, що «стратегія тролінгу має адаптивний і маніпулятивний потенціал». Чи корелюють поняття «тролінг» і «маніпуляція»? Поясніть детальніше сутність адаптивності та маніпулятивності стратегії тролінгу.

Рецензент Романченко А. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Вона наголосила, що загалом кваліфікаційна робота є завершеним самостійним дослідженням з актуальної лінгвістичної проблеми, що викликає неабиякий науковий інтерес, але, попри загальну високу оцінку дослідження Марії Малишевої, висловила деякі міркування стосовно виконаної роботи:

1. У першому розділі подано розлогий опис методологічних засад дослідження, де особливу увагу звернено на ВРМН та асоціативний експеримент. Цей параграф доречно було б поділити на 3 підпункти, де двом виокремленим авторкою передували б той, у якому описано інші залучені методи, тобто йдеться лише про членування інформації, а не зміст відповідного підпункту.
2. На нашу думку, бракує детальнішого розгляду специфіки тактик у межах кожної реалізованої комунікативної стратегії. Хотілося б почути уточнення щодо відмінностей між поняттями тактика, комунікативний хід, комунікативний крок, а також у чому полягає різниця, наприклад, між тактиками навішування ярлика в межах стратегії дискредитації та завдання образи.
3. Вважаємо за доцільне лексикографічні праці вирізняти з-поміж наукової літератури й подавати їх як довідкову літературу.

Опонент Махачашвілі Р. К., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Вона зазначила, що дисертація, беззаперечно, є самобутньою та інновативною, спрямованою на розв'язання важливих теоретичних та прикладних задач, але, на жаль, не позбавлена деяких недоліків та похибок. Серед дискусійних моментів відзначено такі позиції:

1. Виникає питання щодо змістового наповнення одного з ключових понять дослідження «мережевий дискурс» – чи мається на увазі дискурс та/або

комунікація в соціальних мережах? Відповідно, необхідним видається уточнити, як диференціюється в дослідженні цифровий дискурс, social network discourse (дискурс соціальних мереж), чи залучається до обсягу поняття professional network discourse (дискурс професійних мереж: ResearchGate, LinkedIn, Mendeley тощо)

2. З обґрунтування вибору проблематики дослідження не до кінця зрозуміло, яким широким соціокомунікативним контекстом виправдано порівняння або об'єднання в один дослідницький блок українськомовних та іспанськомовних актів вербальної агресії в соціальних мережах? Якими результатами дослідження характеризується саме це дослідницьке завдання? (напр., в англійськомовному сегменті мережі Facebook ідеографічна реакція «злість» – це реакція на тип контенту, маркер, що такий контент не підходить і алгоритм має його прибрати з інформаційного поля користувача, в українськомовному сегменті – зазвичай це емоційна реакція на зміст допису, прагматичний маркер комунікативної взаємодії з контентом).
3. За якими принципами відбувався відбір респондентів для асоціативного експерименту (Розділ 1)? Чи залучалися виключно носії мови? Потребує уточнення та увиразнення алгоритм відбору емпіричного самплу.
4. Протокол асоціативного експерименту передбачає визначення кількісних показників ядерних асоціатів лексеми «Агресія/Agresión» та тих, що належать до периферії за розробленою дисертанткою формулою. Відповідно, потребують порівняння втілення цих показників в українськомовному та іспанськомовному матеріалі аналізу.
5. Для кожної виявленої ключової стратегії комунікативної агресії у соціальних мережах доцільно зазначити та емпірично унаочнити відповідні тактики та комбінації тактик реалізації агресії.

Опонент Навальна М. І., доктор філологічних наук, професор, виконувач обов'язків завідувача кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України. Вона констатувала, що дисертація Малишевої М. Г. є завершеним дослідженням актуальних лінгвістичних студій, і висловила зауваження, що мають дискусійний і уточнювальний характер:

1. Авторка роботи здійснила надзвичайно цінні порівняльні висновки «українська мова – іспанська мова». Чому саме іспанська мова? Чимало дослідників вважає за доцільне вивчати англомовні контексти, які є поширенішими, «моднішими»...
2. Марія Геннадіївна з-поміж маркерів вербальної агресії фіксує зокрема такі: «написання імені співрозмовника з маленької літери (графічний рівень), вживання зневажливої розмовної форми імені (лексичний рівень), фамільярне звертання на «ти» (граматичний рівень), приниження співрозмовника через натяк на брак у нього розумових здібностей

(прагматичний рівень)» (с. 100). Хочемо запитати в дослідниці, чи не доцільніше фамільярне звертання на «ти» віднести до культури мови, а не до граматичного рівня?

3. Погоджуємося з дисертанткою, що «форми вираження вербальної агресії залежать не лише від загальних умов віртуальної комунікації в соціальних мережах, а й від особливостей картини світу носіїв мови, їхньої лінгвоментальності (с. 18). Оскільки Марія Геннадіївна опрацювала велику кількість контекстів, цікаво дізнатися, чи можна дати оцінку носіям мови щодо їхньої освіченості, рівня загальної культури тощо?
4. Здобувачка зауважує, що в українськомовному сегменті соціальної мережі Facebook вживають оказіональні трансформації антропонімів з інвективним потенціалом (*Пеніс Душилін, арізов, підарашенко, мохнатік, Петьман та ін.*). Для носіїв мови не складає труднощів у розумінні оказіоналізмів. Чи активні у творенні оказіоналізмів іспанськомовні користувачі? Чи мали Ви проблеми з перекладом іспанських мовних одиниць: оказіоналізмів чи інших мовоутворень, які не подають класичні словники?
5. У Словнику синонімів української мови дисертантка виявила такі лексеми: «АГРЕСІЯ, напад, вдертя, вломлення, вторгнення, інвазія, експансія; пор. ВІЙНА». Словник синонімів Українського мовно-інформаційного фонду НАН надає схожий перелік: «НАПАД (дії, спрямовані проти кого-, чого-небудь з метою заподіяння шкоди, загарбання території тощо); АГРЕСІЯ (напад однієї держави на іншу); НАЛІТ, НАСКОК (раптовий стрімкий напад); НАБІГ, НАЇЗД заст. (раптовий напад, короткочасне вторгнення – перев. невеликими силами). Пор. 1. навала». Погоджуємося з авторкою, що цікавою є інформація: у словниках синонімів актуалізовано лише фізичний складник поняття агресії, натомість емоційний компонент не висвітлено (с. 29). Оскільки хронологічні межі дослідження зачіпають і період повномасштабної російсько-української війни, хочемо уточнити, чи зріс ступінь вербальної агресії українців щодо цієї тематики, бо приклади Ви в роботі подаєте? («Тварі рашиські ГЕТЬ З УКРАЇНИ, ПУТЛЕРОВСЬКІ ВОШИ» (Facebook, 10.05.2021)» (с. 109)).

У дискусії також взяли участь присутні на заході:

Науковий керівник проф. Кондратенко Н. В., доктор філологічних наук, професор.

Голова СВР проф. Бігунова Н. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, зазначила, що робота М. Г. Малишевої є завершеним, самостійним, оригінальним дослідженням, актуальність якого полягає у фіксації та осмисленні особливостей реалізації деструктивної мовленнєвої поведінки в контексті

теорії мовної особистості. Здійснений М. Г. Малишевою контекстуально-інтерпретаційний аналіз мовлення користувачів соціальних мереж висуває на перший план його стратегічне підґрунтя: інтенції дискредитації, завдання образу, погрози або тролінгу. Дисертантка встановила спільні для українськомовного та іспанськомовного сегменту стратегії та тактики вербальної агресії. Важливим здобутком є моделювання семантичного поля лексеми «агресія»/«*agresión*» в українській та іспанській мовах та визначення його вербального наповнення не тільки на підставі словникових дефініцій, але й на підставі результатів асоціативного експерименту, що має методологічну та практичну цінність, обґрунтовану теорією, бо пропонує алгоритм дослідження лінгвопрагматичних виявів комунікативної поведінки мовця. Цікавим надбанням дисертантки є встановлення відмінностей у сприйнятті агресії українськомовними та іспанськомовними респондентами, що обумовлюється не тільки культурологічними факторами, але й історико-політичними. Результати та висновки роботи М. Г. Малишевої було апробовано належним чином, зокрема у 12 наукових публікаціях, з яких 4 у фахових виданнях України, 1 – у польському виданні, 1 – у колективній монографії України. Безперечно, авторка заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент Кутуза Н. В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, наголосила, що дисертація М. Г. Малишевої є актуальним та завершеним науковим дослідженням, повністю виконаним у прикладному аспекті, своєю оригінальністю викликає практичний і теоретичний інтерес. Заслуговує на схвалення змодельована авторкою структурна модель комунікативного акту вербальної агресії у соціальній мережі Facebook, де детально розглянуто та пояснено кожний елемент із прогнозованим ефектом дії. Вдалою є запропонована М. Г. Малишевою типологія комунікативних стратегій (дискредитації, завдання образу, погрози, тролінгу) із відповідними тактиками, що проілюстровані масивом влучних прикладів. Загалом наукові положення, висунуті в роботі, повністю відображаються у висновках, є чіткими, логічними, переконливими та самостійними. Отже, дисертаційна робота «*Вербальна агресія в мережевому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект*» відповідає спеціальності 035 Філологія та вимогам, передбаченим пунктами 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її авторка Марія Геннадіївна Малишева заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Рецензент Романченко А. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського

національного університету імені І. І. Мечникова, зауважила, що специфіка взаємодії в мережевому дискурсі уможливорює вияв, а відтак і вивчення вербальної агресії комунікантів. Розв'язання завдань, поставлених у роботі, сприяло систематизації поглядів стосовно такої агресії, дало змогу схарактеризувати палітру мовних засобів, що виражають вербальну агресію в дописах і коментарях на багатьох рівнях, уможливило визначення та кваліфікацію комунікативних стратегій і тактик вербальної агресії в зіставному аспекті, що, безумовно, заслуговує на схвалення та підтримку. Розглядувана дисертація виконана на високому науковому рівні, є актуальним дослідженням, розвідкою, що має безперечне теоретичне значення й практичну цінність, наукову новизну, репрезентує глибокий аналіз фактичного матеріалу і відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р.), а його авторка Марія Геннадіївна Малишева заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія в галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Опонент Махачаєвілі Р. К., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, наголосила на інноваційних аспектах дослідження М. Малишевої, адже рецензована робота є важливою спробою комплексно інвентаризувати стратегічні параметри комунікативного акту вербальної агресії і визначити домінантність комунікативних стратегій дискредитації та завдання образи, тоді як стратегії погрози та тролінгу є менш поширеними. Визначені стратегії та їхні ключові тактики є спільними для українськомовного та іспанськомовного сегменту соціальної мережі Facebook. Комунікативні стратегії завдання образи й дискредитації представлені в українськомовному та іспанськомовному дискурсі переважно рівномірно. Методологічно релевантною та інновативною опоненту видається втілена в роботі спроба адаптувати систему BPMN під потреби комунікативного аналізу цифрового спілкування. Результат цієї адаптації може бути використаний філологами для ілюстрації та експлікації різних моделей комунікації в різних жанрах та стилях цифрового спілкування. Безперечно, розвідка Малишевої Марії має практичну цінність, підперту теорією, бо надає цікавий матеріал для дослідження мовних засобів експлікації категорії вербальної агресії та її подальшого якісно-кількісного аналізу. Дисертаційна робота «*Вербальна агресія в мережевому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект*» відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з

Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р.), а її авторка – Малишева Марія Геннадіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Опонент Навальна М. І., доктор філологічних наук, професор, виконувач обов'язків завідувача кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України, зауважила, що аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Марії Геннадіївни Малишевої засвідчив їх повну ідентичність, тобто зміст анотації відтворює основні ідеї тексту дисертації, не містить інформації, відсутньої в ній. Особливо цікавими в дослідженні є судження про вербальну агресію як комунікативний акт, скерований мовцем на адресата з наміром завдати йому моральної шкоди через вербальний вплив. Комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією ініціатора (ініціаторів) агресивної дії і особи (осіб), на яку (яких) скеровано агресивну дію, наслідком такої взаємодії стає нанесення моральної шкоди особі (особам), на яку (яких) скеровано агресивну дію і визначений як «агресема». Наукові пошуки Марії Геннадіївни підтверджують, що в аспекті аналізу стратегічних параметрів комунікативного акту вербальної агресії домінує комунікативна стратегія дискредитації й завдання образу, стратегії погрози й тролінгу є менш поширеними. Дисертантка чітко бачить перспективи досліджень, які полягають зокрема в розширенні джерельної бази й порівняльно-зіставному аналізі виявів вербальної агресії в різних соціальних мережах на лексико-семантичному, граматичному, графічному, орфографічному та прагматичному рівнях. Чіткою і переконливою є джерельна база дисертації – дописи і коментарі користувачів українськомовного та іспанськомовного сегментів соціальної мережі Facebook, зібрані упродовж 2020–2023 років, загальною кількістю понад 2000 текстових фрагментів з тематичних спільнот та приватних сторінок відомих особистостей. Усе це дає підстави для загального висновку про те, що дисертація Малишевої Марії Геннадіївни на тему *«Вербальна агресія в мережевому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект»* є завершеним дослідженням актуальних лінгвістичних студій. Робота відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого Постановою кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р.), а її авторка Малишева Марія Геннадіївна цілком заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 Філологія.

Результати голосування членів спеціалізованої вченої ради за присудження Малишевій Марії Геннадіївни ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки», за спеціальністю 035 «Філологія»:

«За» – 5 членів СВР

«Проти» – немає ___ членів СВР

«Утримались» – немає ___ членів СВР.

На підставі результатів голосування спеціалізована вчена рада присуджує Малишевій Марії Геннадіївні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки, за спеціальністю 035 Філологія.

Голова спеціалізованої вченої ради

Наталія БІГУНОВА

Підпис громад. Наталії Бігунової
посада голови сввч. ради
ЗАВІРЯЮ:
Проректор ОНУ імені І. І. Мечникова
Запорожченко О. В.